

ב"ה

התקשרות

קונטרס שבועי לאנ"ש חסידי חב"ד לחיזוק ההתקשרות
לכ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל בהרה"ק רלו"י מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שיחות • אגרות • פניני חסידות לפה"ש • הלכות, מנהגים וטעמיהם • ניצוצות • זמנים

תתנג

ערב שבת-קודש

פרשת וישב / י"ט כסלו

חג הגאולה י"ט בכסלו ה'תשע"א

יוצא-לאור על-ידי

מכון ליובאוויטש שעל-יד

צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו – המרכז

מורה שיעור ללימוד היומי ברמב"ם

י"ט בכסלו ה'תשע"א — כ"ו בכסלו ה'תשע"א

יום	יום בחודש	ג' פרקים ליום	פרק א' ליום	ספר-המצוות
ו'	י"ט בכסלו	הלי מטמאי משכב ומושב פרק י-יב.	הלי בכורות פרק ז.	מ"ע קד.
ש"ק	כ' בכסלו	פרק יג. הלי שאר אבות הטומאות.. בפרקים אלו. פרק א-ב.	פרק ח.	מ"ע קד. צו.
א'	כ"א בכסלו	פרק ג-ה.	הלי שגגות.. בפרקים אלו. פרק א.	מ"ע צו.
ב'	כ"ב בכסלו	פרק ו-ח.	פרק ב.	מ"ע צו.
ג'	כ"ג בכסלו	פרק ט-יא.	פרק ג.	מ"ע צו.
ד'	כ"ד בכסלו	פרק יב-יד.	פרק ד.	מ"ע קה.
ה'	כ"ה בכסלו	פרק טו-יז.	פרק ה.	מ"ע קה.
ו'	כ"ו בכסלו	פרק יח-כ.	פרק ו.	מ"ע צח.

זמני השבוע *

תאריך	עלות השחר**		זמן ציצית ותפילין	זריחה	זמן ק"ש	זריחה	חצות היום והלילה	מנחה גדולה	שקיעת החמה***	צאת הכוכבים
	ד' 120 לפני הזריחה	ד' 72 לפני הזריחה								
ו', י"ט בכסלו	4.15	5.03	5.25	6.27	8.52	11.28	11.58	4.36.6	5.03	
ש"ק, כ' בכסלו	4.16	5.04	5.26	6.27	8.52	11.28	11.58	4.36.4	5.03	
א', כ"א בכסלו	4.17	5.04	5.27	6.28	8.53	11.29	11.59	4.36.2	5.02	
ב', כ"ב בכסלו	4.17	5.05	5.27	6.29	8.53	11.29	11.59	4.36.1	5.02	
ג', כ"ג בכסלו	4.18	5.06	5.28	6.30	8.54	11.29	11.59	4.35.9	5.02	
ד', כ"ד בכסלו	4.19	5.07	5.29	6.31	8.55	11.30	12.00	4.35.8	5.02	
ה', כ"ה בכסלו	4.19	5.07	5.30	6.32	8.55	11.30	12.00	4.35.8	5.02	
ו', כ"ו בכסלו	4.20	5.08	5.30	6.33	8.56	11.30	12.00	4.35.8	5.02	

* הזמנים מתייחסים לאזור המרכז. באזור ההרים והעמקים יש שינויים שעשויים להגיע למספר דקות.
 ** לגבי זמן עלות השחר הנהוג בחב"ד קיימות שלוש דעות. הבאנו את הזמנים לפי הדעה המוקדמת ביותר והמאוחרת ביותר, וראוי להחמיר לפי העניין.
 *** זמני השקיעה כאן הם לפי השקיעה הנראית. אולם אדה"י בסידורו (יסדר הכנסת שבת) מכיר בשקיעה האמיתית, המאוחרת ממנה "בכמו ארבע מינוטיין" (לשון אדה"י שם. שיעור התלוי במיקום ובעונות השנה).

זמני הדלקת הנרות וצאת השבת

פרשת	ירושלים		תל-אביב		חיפה		באר-שבע	
	דה"י	צה"ש	דה"י	צה"ש	דה"י	צה"ש	דה"י	צה"ש
וישב	4:00	5:15	4:14	5:16	4:04	5:14	4:19	5:18
מקץ / חנוכה	3:59	5:15	4:14	5:16	4:03	5:14	4:18	5:18

עורך ראשי: מנחם מענדל ברוד • עורך: נחמיה קפלון • הגהה: יוסף-יצחק אולידורט

מו"ל: מכון ליובאוויטש שעל-יד צעירי-אגודת-חב"ד באה"ק ת"ו - המרכז

יו"ר: הרב יוסף-יצחק הכהן אהרונוב

כתובת: ת"ד 14 כפר-חב"ד 72915, טל' 03-9607588, פקס: 03-9606169

אינטרנט: www.chabad.org.il דואר אלקטרוני: chabad@chabad.org.il ISSN 0793-7474

להתמסר לגמילות חסד ברוחניות - הפצת המעיינות

על החסידים והתמימים מוטלת החובה להשתדל ולהסביר לשאר בני הישיבות אודות ההכרח והנחיצות בלימוד פנימיות התורה • מה למדים מסיפור אדמו"ר הזקן שהעמיד את הספינה לקידוש לבנה? • ומה בין חסד דאברהם לחסד דישמעאל • הדרך להפצת המעיינות באמת - רק מתוך התבטלות והתמסרות למקבל ההשפעה • משיחת כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו

היא לא רק עבור יחידי סגולה בלבד, ולא רק עבור חלק מסויים בעם-ישראל, אלא היא עבור כל בני-ישראל, כלל-ישראל⁵ - להיותה חלק בתורה. ולהוסיף: בספרו משנה תורה, יד החזקה, פוסק הרמב"ם⁶ ש"האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה", ונקרא כו'. ומזה מובן שכן הוא גם בנוגע לחלקי התורה - שאם ישנו מי שמורה בכל חלקי התורה, אבל בנוגע לחלק אחד בתורה סבור הוא שחלק זה לא ניתן על-ידי משה רבינו, הרי זה נחשב כאילו כופר בכל התורה! עניין זה יש להסביר לכל לומדי ויודעי תורה. אנשים פשוטים, לא ישאלו קושיות, ובמילא, אין צורך לפלפל עמם, מה שאין כן יודעי תורה ובפרט תלמידי הישיבות, שדרכם לעורר שקלא וטריא, חקירה ודרישה - צריכים להסביר להם עניין הנ"ל,

א. בהמשך למוזכר לעיל... בפירוש הפסוק¹ "פרה בשלום נפשי", שעל זה דרשו חז"ל² "כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים כו' פדאני לי ולבני מבין אומות העולם" - יש לעורר גם אודות ההתעסקות בגמילות חסדים ברוחניות, שעל-ידי זה "מביאו לחיי העולם הבא"³, וכדרך ממילא גם לחיי העולם הזה.

ובהדגשה יתירה - בשייכות לחג הגאולה י"ט כסלו - בנוגע להתעסקות בגמילות חסדים בנוגע להפצת פנימיות התורה, תורת החסידות: אלה שזכו ולומדים כבר תורת החסידות, צריכים להסביר לשאר לומדי תורה, תלמידי הישיבות - גם אלה שהם עשירים בתורה (שהרי גמילות חסדים היא "בין לעניים בין לעשירים")⁴ - מהי תורת החסידות, ולהדגיש בפניהם שתורת החסידות

5 ראה סה"ש תש"ד ע' 93. אגרות קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"י ע' דש. לקו"ש ח"ט ע' 344. ועוד.
6 הל' תשובה פ"ג ה"ח. וראה גם בפיה"מ שלו סנהדרין פ' חלק ביסוד הח'.

1 נה, יט.
2 ברכות ח, רע"א.
3 ב"מ לג, א (במשנה).
4 סוכה מט, ב.

ולעורר אותם על דבר גדול ההכרח והנחיצות בלימוד חלק נוסף בתורה, פנימיות התורה, תורת החסידות.

ב. ויש להוסיף ולהבהיר בנוגע לצורך לעסוק בגמילות חסדים בעניין זה:

רצונו של רבינו הזקן היה שתורת החסידות תהיה שייכת לכל בני־ישראל, והוסיף ואמר שסוף כל סוף תהיה תורת החסידות שייכת לכל בני־ישראל, שכל בני־ישראל ילמדו תורת החסידות.

וכיון שכך פסק רבינו הזקן, בעל השמחה ("אזוי האט ער אפגעערעדט און אפגע'פסק'נט") - בודאי שיתקיים הדבר,

- כדאיתא בירושלמי⁷ על הפסוק⁸ "ותגזור אומר ויקם לך", "מה תלמוד לומר לך, אלא אפילו הוא אמר הכין ואת אמר הכין, דרך קיימא ודידי לא קיימא" (הקב"ה אומר הכי והצדיק גוזר בהיפך, קאמר קרא שלך קיים ושלי לא קיים, וקא משמע לך לך יתירא דאפילו גזירת הקב"ה מבטל הצדיק בגזירתו⁹), ולא עוד אלא ש"קא חייך (קוב"ה) ואמר נצחוני בני נצחוני¹⁰", היינו, שהקב"ה שמח בכך¹¹, והשמחה פורצת כל הגדרים¹² -

וכפי שרואים במוחש הצלחה גדולה בהתפשטות עניני החסידות, ובודאי שסוף כל סוף יקבלו עליהם כל בני־ישראל דרך החסידות בעבודת ה', שהיא דרך סלולה לרבים ("כי ברבים היו עמדי"), כך, שאין זה אלא מחוסר זמן בלבד, וכיון שמחוסר זמן לא הוי מחוסר מעשה¹³, הרי זה כאילו ישנו כבר בפועל.

אבל אף־על־פי־כן, נדרשת מאתנו עבודת עבד - שזוהי העשייה וההתעסקות בעניין זה בדרכי הטבע - לעזור ולסייע ליהודים שתתגלה אצלם השייכות לתורת החסידות ותבוא בפועל מן ההעלם אל

(7) תענית פ"ג ה"י. וראה גם שבת נט, ב. תענית כג, א. ועוד.

(8) איוב כב, כח.

(9) קרבן העדה שם.

(10) ב"מ נט, ב.

(11) ראה גם סה"מ מלוקט ח"ב ע' כט.

(12) סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך.

(13) ראה יומא סב, סע"ב. וש"נ. הנסמן בשד"ח קונטרס הכללים (כרך ג) מערכת המ"ם כלל קסא.

הגילוי.

ג. ובהקדמה - שעניין זה שהעבודה צריכה להיות בדרכי הטבע דווקא, מצינו גם בשייכות למאסר והגאולה:

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר¹⁴ שבאחד הפעמים שלקחו את רבינו הזקן לחקירה - בשבתו במאסר - והעבירוהו בספינה על גבי הנהר ניווא, רצה רבינו הזקן לקדש את הלבנה, וביקש מהפקיד הממונה על הנהגת הספינה להעמיד את הספינה, ולא רצה, והורה להמשיך להוליך הספינה, ולפתע עמדה הספינה מעצמה ולא היו יכולים להזיזה ממקומה, ובראותו שאין ברירה, הסכים הפקיד לבקשתו של רבינו הזקן והורה להעמיד את הספינה, ואז קידש רבינו הזקן את הלבנה.

ולכאורה אינו מובן - דממה־נפשך: אם בכוחו של רבינו הזקן להעמיד את הספינה בעל־כרחו של הפקיד המנהיג את הספינה, והראיה, שעשה כך בפועל - למה הוצרך לבקש רישיון על העמדת הספינה, בה בשעה שבלאו הכי נעמדה הספינה על־פי רצונו?

ומבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁵ טעם הדבר - משום שרצונו של הקב"ה שקיומה של מצווה יהיה מלובש בדרכי הטבע דווקא, אם רק יש אפשרות לכך, ולכן: בשביל לפעול על הגוי שיסכים להעמיד את הספינה - לא היתה לרבינו הזקן ברירה אחרת, והוכרח להשתמש בעניינים שמחוץ לטבע; אבל בשביל קיום מצוות קידוש לבנה - כדי שתתקיים המצווה בהידור, רצה רבינו הזקן שעמידת הספינה תהיה בדרך הטבע, על־ידי זה שהפקיד יעמיד את הספינה.

כלומר: עם היותו בעל הבית על הטבע והמציאות, מכל מקום, יש צורך שיהיה אחיזה לדבר בדרכי הטבע, ועד כמה שאפשר יפעל הדבר בטבעיות העולם - בהתאם לתכלית העבודה שסוף כל סוף יהיה "הוי" הוא האלקים¹⁶, ואלקים הוא הוי', היינו, שיהיה ניכר ונראה שמציאות הטבע - אלקים בגמטריא הטבע¹⁷ - הוא הוי'.

(14) שיחת י"ט כסלו תרצ"ב (לקו"ד ח"ד תשנב, ב).

(15) לקו"ד שם תשנג, א.

(16) ואתחנן ד, לה. לט. מלכיים־א, יח, לט.

(17) פרדס שיי"ב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו (ד"ה והמרגיל - קכא, ב). של"ה פט, א. קפט, א. ועוד.

גמילות חסד דישמעאל - עם היותה מקו הימין שלכן יש משם השפעה, מכל מקום, ההשפעה היא לצורך עצמו, "בכדי להראות את עשרו ותפארת גדולתו ולהיות לו לשם ולתפארת", כמובא בפרק ראשון דתניא מה שכתוב בגמרא²² ש"כל צדקה וחסד שאומות העולם עושין אינן אלא להתייחר"²³, ובמילא מובן גם בנוגע לאופן ומדת ההשפעה - ש"אין משפיע רק מהמותרות שלו", "שמפני עשרו יפול ממנו מותרות הנופל ממנו בדרך פסולת ושיריים לבד".

סוף כל סוף יתקיים רצון ופסק־הדין של רבינו הזקן שתורת החסידות תהיה שייכת לכל בני־ישראל, אולם רוצים שיהיה לדבר איזה אחיזה בדרכי הטבע

כלומר, הנהגת ישמעאל היא באופן שלכל לראש משתמש בממונו למלא כל צרכיו בשלימות, ולאחרי שהשתמש לעצמו ועדיין נשאר מותרות ושיריים, נותן גם צדקה או גמילות חסדים, ולא עוד אלא שגם אז חושב על התועלת והריווח שלו ("להתייחר").

אבל גמילות החסד של אברהם היא באופן הפכי - "סיבת החסד מחמת שמשים עצמו כשיריים", כמו שאנו רואים בסיבת ההשפעה של החסד דאברהם לכל .. אפילו לערביים .. מחמת השפלות ועונה יתירה שהיה בעיניו עפר ואפר ממש, דהיינו בכחינת הביטול בעצמותו שלא היה מרגיש את עצמו כלל לשום דבר ויש, אדרבה, היה בעיניו כמותר ושיריים בעולם .. לכך היה משפיע מכל אשר לו ממש (לא רק מותרות ושיריים) לאחרים ולא הניח לעצמו .. כולם חשוכים בעיניו וראויים יותר ממנו לשפע טוב".

א ואילך. ועוד.

(22) ב"ב יו"ד, ב.

(23) ולהעיר, שבגמרא הובאו כמה דעות בזה, אבל בתניא מביא רבינו הזקן את הדבר הכולל - "להתייחר" (ראה גם "מ"מ, הגהות והערות קצרות" לתניא שם (חוברת א' ע' ל) - ע"פ חדא"ג מהרש"א שם).

ד. ועל דרך זה בנוגע לענייננו:

אף־על־פי שדבר ברור הוא שסוף כל סוף יתקיים הרצון ופסק־הדין של רבינו הזקן ("ער וועט דאך סוף כל סוף אויספירן") שתורת החסידות תהיה שייכת לכל בני־ישראל, מכל מקום, רוצים שיהיה לדבר איזה אחיזה בדרכי הטבע. ולכן תובעים מחסידים, ובפרט מתמימים, ובפרטי פרטיות מתלמידי הישיבות - לעשות גמילות חסדים עם שאר תלמידי הישיבות, הן אלה העניים בתורה והן אלה העשירים בתורה, לדבר

עמם ולהסביר להם מהותה של תורת החסידות, והצורך וההכרח בלימודה, עד שיצליחו לפעול עליהם שגם הם יתקשרו לתורת החסידות.

ה. ובנוגע לאופן ההתעסקות בגמילות חסדים גופא - יש לימוד והוראה מאגרת הקודש של רבינו הזקן דיבור־המתחיל קטנת¹⁸ שכתבה "אחר ביאתו מפטרבורג"¹⁹:

באגרת הקודש הנ"ל מבאר רבינו הזקן החילוק שבין חסד דקדושה, חסד דאברהם, לחסד דלעומת זה, חסד דישמעאל - ש"חסד דרועא ימינא, וימינו תחבקני, שהיא בחינת קרבת אלקים .. וכל הקרוב אל ה' .. צריך להיות יותר שפל רוח .. וזו בחינת ימין שבקדושה וחסד לאברהם שאמר²⁰ ואנכי עפר ואפר .. מה שאין כן בזה לעומת זה הוא ישמעאל חסד דקליפה, כל שהחסד גדול הוא הולך וגדל בגובה וגסות הרוח ורוחב לבו".

ובפרטיות יותר - בנוגע לפעולת גמילות חסדים²¹:

(18) תניא אגה"ק ס"ב.

(19) לשון הכותרת דאגה"ק הנ"ל.

(20) וירא יח, כז.

(21) הבא לקמן - ראה לקו"ת עקב יח, א. תו"ח תולדות ד,

והעיקר - שיהיה עניין "פרו ורבו"²⁶, שכל חסיד יעשה עוד חסיד, כל תמים וכל תלמיד יעשה עוד תמים ועוד תלמיד, וכן הלאה, "עד בלי די"²⁷, עד שיפעלו סוף כל סוף שכל בניישראל יתחילו ללמוד גם פנימיות התורה, תורת החסידות.

ועלידי זה יהיה שלימות עניין "פדה בשלום נפשי", "פדאני לי ולבני מבין אומות העולם" - כהבטחתו של משיח לבעל שם טוב (במענה לשאלתו: אימתי קאתי מר?) "לכשיפוצו מעינותיך חוצה"²⁸, ובמילא, כאשר כל אחד ואחד יעשה וישלים הפצת המעיינות בד' אמותיו, עד שיבטל מהם התואר "חוצה" ("עס וועט ווערן אויס חוצה") - כיון שיהיו מלאים וחדורים במעיינות שיטביעו כל מציאותם ("די מעיינות וועלן עס פארטרינקען") - אזי יבוא משיח צדקנו במהרה בימינו ממש.

(מהתועדות י"ט כסלו ה'תשי"ב.
תורת מנחם כרך ד עמ' 180-186)

עיניהם, אזי צ"ל מראית עיניהם כלשון המדרש (אסת"ר פ"ז, ט) "מראית עיניהם של צדיקים מעלה אותם למעלה העליונה" - לבחור לעסוק בגמ"ח.
בהמשך הדברים עורר כ"ק אדמו"ר ע"ד הדיוק בשמירת זמני לימוד החסידות בבוקר, וסיפר, שלפני מספר שבועות ביקש מהמשפיעים למסור לו רשימת התלמידים המדייקים בשמירת הזמן, ולע"ע אין המצב משביע רצון, ולכן מודיע עתה שבעוד עשרה ימים יבקש עוה"פ את רשימת התלמידים, ותקוותו לקבל בשורות משמחות יותר, ובודאי לא יסתפקו בהחלטה והבטחה בעלמא מבלי לקיימה, אלא שתהי' החלטה והבטחה אמיתית, ולא באופן מרומה ("ניט גענארטערהייט"), ומה גם שלא יוכלו לרמות, שהרי יראו את ההנהגה בפועל. וע"ד פתגם אדמו"ר מהר"ש - כפי שסיפר הרבי (ראה סה"ש תשא ע' 100) - שאת הקב"ה בודאי אי-אפשר לרמות ח"ו, וגם את העולם לא מרמים, כי אם את עצמו בלבד, מהו איפוא ה"קונץ" לרמות טיפש?...!

והוסיף, שרשימת התלמידים שיבקש בעוד עשרה ימים תהי' נוגעת בקשר לענין מסויים, וכדי שלא יבואו אח"כ בטענות שאילו היו יודעים כו', לכן מודיע על זה מראש.
26 ראה גם שיחת ש"פ חיי שרה ס"ז (לעיל ע' 130 ואילך).
27 לשון הכתוב - מלאכי ג, יו"ד.
28 אגה"ק דהבעש"ט (כש"ט בתחלתו. ובכ"מ).

כלומר, מצד טבע החסד יש לו נטייה ליתן ולהשפיע לאחרים כריבוי גדול, וללא הגבלה, ולא עוד אלא שהזולת קודם אליו, כי, הוא בעצמו נחשב בעיניו לעפר ואפר, ואילו בנוגע לזולת רואה הוא (להיותו "טוב עין"²⁴) את המעלה של כל אחד ואחד יהיה מי שיהיה (אפילו ערביים), ובמילא מובן גם בנוגע לאופן ומדת ההשפעה - שאינו נותן מותרות ושיריים בלבד, אלא נותן גם מהדברים העיקריים שנחשבים אצלו לדבר הכרחי, ולא רק שנדמה לו שמוכרח בהם, אלא הוא מוכרח בהם אליבא דאמת. ונמצא, שהחילוק בין גמילות חסדים דישמעאל לגמילות חסדים דבניישראל, הוא, שגמ"ח דישמעאל ניתנת ממותרות בלבד, ופועלת ישות, מה שאין כן בניישראל נותנים מדברים עיקריים, והנחינה באה מתנועת הביטול.

ו. וככל הדברים האלה - גם בנוגע לעניננו:

כשחסיד פועל על עצמו לעסוק בגמילות חסדים ולעזור ולסייע לחבירו להיות חסיד - אם יפעל על עצמו ליתן רק מעניינים שנחשבים אצלו מותרות ושיריים, הרי זה חסד דישמעאל, ששולל רבינו הזקן באגרת הקודש שכתבה "אחר ביאתו מפטרבורג";

הדרישה והתביעה ("מאנען מאנט זיך") מחסידים בכלל ומתלמידי הישיבות בפרט היא, אפוא, ליתן לזולת אפילו מענייניהם העיקריים, שנחשבים אצלו לדברים מוכרחים, ולא רק שנדמה להם שמוכרחים בזה אלא יתכן שהאמת היא שמוכרחים בזה, ואף-על-פי-כן, ישנם זמנים, בזמן מן הזמנים, שלא צריכים לחשוב על עצמם ("ס'איז דא אמאל א צייט וואס מ'דארף ניט קוקן אויף זיך"), כי אם, להשתדל בטובתו של הזולת על-ידי גמילות חסדים בנוגע לפנימיות התורה, תורת החסידות²⁵.

24 משלי כב, ט.

25 (בהמשך סרט ההקלטה ישנם שני קטעים שמתוכנם נראה ש)כ"ק אדמו"ר הבהיר שהתעסקותם של תלמידי הישיבות בגמילות חסדים צריכה להיות מחוץ לסדרי הישיבה, בזמנם הפנוי שבו יכולים להתנהג כפי ראות

מתקרבים לימות המשיח

גאולת אדמו"ר הזקן קשורה עם הגאולה הכללית

..בביאור שייכות כל הפירושים (גאולת רבינו הזקן, הגאולה דדוד המלך ודוד מלכא משיחא, וגאולת השכינה עם בניישראל) - יש לומר:
 תוכנה של גאולת רבינו הזקן בי"ט כסלו היא הפצת המעיינות חוצה, כידוע שעיקר עניין "יפוצו מעינותיך חוצה" התחיל לאחרי פטרוברג. וכיון שעל-ידי הפצת המעיינות חוצה אתי מר דא מלכא משיחא, נמצא, שגאולת רבינו הזקן ("כשקריתי . . פדה בשלום נפשי . . יצאתי בשלום") קשורה עם ה"פדה בשלום נפשי" דדוד מלכא משיחא, ובמילא גם עם ה"פדה בשלום נפשי" דהקב"ה ובניישראל, "פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

ובעומק יותר - שיפוצו מעינותיך חוצה הוא התוכן דביאת המשיח וגאולת השכינה ובניישראל, כי תוכן הפצת המעיינות חוצה הוא שמתגלה בעולם ידיעת אלקות, וככל שהולך ומיתוסף יותר בהתגלות ידיעת אלקות בעולם, הולכים ומתקרבים יותר ל"אותו הזמן (ימות המשיח) . . (ש)לא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד . . כמו שכתוב כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", שלא זו בלבד שהעולם לא יסתיר על אלקות (גלות השכינה), אלא אדרבה, שהעולם יהיה מכוסה לגמרי ב"דעה את ה'" (תכלית השלימות בגאולת השכינה), ועל אחת כמה וכמה בניישראל, ש"יהיו חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישגו דעת בוראם כפי כח האדם" (תכלית השלימות בקירוב ישראל להקב"ה, "מקרב לי . . היו עמדי").

רק לגשת ולהסב אל השולחן

...ויש להוסיף במעלה המיוחדת של י"ט כסלו בשנה זו מצד מעלת השנה כולה:
 שנה זו היא שנה שלימה, שחשון וכסלו שניהם שלמים, וגם שנה תמימה, שנוסף בה חודש העיבור, ובצירוף שניהם יחד נעשה מספר ימיה שפ"ה, מספר ימים הכי גדול ושלם - ריבוי ושלימות המספר בעניינים הקשורים עם בניישראל ועם תורה ומצוות, שהוא לא רק ריבוי ושלימות בכמות, אלא גם ריבוי ושלימות באיכות, ואדרבה, העיקר הוא הריבוי והשלימות באיכות, וממנו נשפע גם הריבוי והשלימות בכמות.
 ומזה מובן שכל העניינים בשנה זו הם באופן של שלימות ותמימות, כולל ובמיוחד בנוגע לי"ט כסלו, שעניין "פדה בשלום נפשי" (שלום גם מלשון שלימות) הוא בתכלית השלימות.
 ...ועוד והוא העיקר - שתיכף ומיד נעשה בפועל ממש "פדה בשלום נפשי גו' כי ברבים היו עמדי", שכל אחד ואחד מישראל הוא "עמדי", עם דוד מלכא משיחא, ועם הקב"ה, "פדאני לי ולבני מבין אומות העולם".

ובפרט בימינו אלה - ימות המשיח - שבהם נמצאים עכשיו, וצריכים רק "לפתוח את העיניים", ואז רואים שנמצאת כבר הגאולה האמתית והשלימה בפשטות, וכל בניישראל, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו", מוכנים בכל הפרטים ופרטי פרטים "לגשת ולהסב אל השולחן" ("צוגיין און זעצן זיך צום טיש"), שולחן ערוך בכל מטעמים ובכל טוב, החל מענייני הגאולה, לזיתן ושור הבר ויין המשומר, ועוד ועיקר, "לדעת את ה'", "מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

(קטעים מ"חידות כללית" מוצאי י"ט כ' כסלו ה'תשנ"ב - מוגה. התוועדות תשנ"ב, כרך א, עמ' 390-394)

י"ט כסלו - "יום סגולה הוא"

"הזמן גורם לקבל החלטות טובות בתורת החסידות וענייניה" - כותב הרבי • סיוע בהכנות הגשמיות להתוועדות מוסיפה בוודאות גם ברוחניות • לב ישראל, ובפרט מגזע אנ"ש, ער ביום זה ביותר לחסידות ודרכיה • סיומי מסכתות וסיומי הש"ס בהתוועדויות י"ט כסלו, ופרישת שלום מהרבי למתוועדים

זכות הבנות בעריכת השולחן

בחיי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב כתב לבנו מוהרי"צ נ"ע (אגרות קודש מוהרש"ב ח"ב עמ' תשל"א): "נהניתי מאוד אשר קיימתם שמחת החג בטוב. גם הנני נהנה מאד אשר הבנות יחיו התעסקו בעריכת השולחן..."

גם כ"ק אדמו"ר נשיא דורנו, בילדותו ביקטרינוסלב, היה נוטל חלק בהכנות ליום זה ומארגן את התוועדות הילדים (ראה 'ימי מלך' כרך א' עמ' 152).

והנה מכתב שכתב לרה"ח ר' בנימין לויין מכפר חב"ד בכ"ו טבת תשי"ז (אגרות קודש כרך יד עמ' שח):

מאשר הנני קבלת מכתבו מ"ח טבת, ונעם לי לקרות בו אשר למרות הקישויים [=דתקופת מלחמת סיני בחורף תשי"ז] השתתף גם השנה בהכנת התוועדות י"ט כסלו גאולתנו ופדות נפשנו, וכבר ידוע שהנ"ל אף שלכאורה הוא גשמיות דההתוועדות, רואים בפועל ובמוחש שפועל

"יום הבהיר.. ממשמש ובא.."

"הזמן גורם לקבל החלטות טובות בתורת החסידות וענייניה שהרי יום הבהיר י"ט כסלו ממשמש ובא הוא יום הנצחון והגאולה של מייסד תורת החסידות ואתו עמו כל עניינה" - כתב הרבי ליהודי שנשא את נכדתו של כ"ק אדמו"ר מהר"ש (אגרות קודש כרך יד עמ' קפ).

ובט"ו כסלו תשי"ז (אגרות קודש שם עמ' קפא) כתב: "בוודאי ישתתף בהתוועדות דיום הבהיר י"ט כסלו גאולתנו ופדות נפשנו, ויוסיף בענייני הפצת המעיינות (עד יגיעו גם) חוצה".

"רישומם במשך כל השנה"

ליהודי תושב ארגנטינה, מתומכי כולל חב"ד, כתב הרבי בכ' שבט באותה שנה (שם עמ' שסט): נעם לי לקרות במכתבו מעריכת התוועדות בקשר עם יום הבהיר י"ט כסלו... והירצון שרושם ההתוועדות ודברי ההתעוררות שנאמרו יהיה ניכר רישומם במשך כל השנה.

כן... אבל נוסף לזה יש לו גם להשתתף בחלוקת הש"ס של כמה-ישראל, בגלל כל המעלות הנזכרות לעיל, מדברי הרבי (הדרנים על הש"ס' כרך ב' עמ' תקמה).

במהלך התוועדות י"ט כסלו נתבארו עניינים רבים גם בחלק הנגלה שבתורה. אולם במיוחד יש לציין את ה'הדרנים' המלאים בפרסם התורה שערך הרבי על סיומי מסכתות, ואותם נהג להשמיע בעת ההתוועדות, וכך הואיל בעצם לשתף את הקהל בלימוד התורה שלו.

הנה רשימה חלקית של המסכתות שהרבי סיים במהלך התוועדות י"ט כסלו:
תשי"ד, תשט"ו, תשט"ז - סיום מסכת נדה (וסיום הש"ס גמרא).

תשי"ט - עוקצין (וסיום הש"ס משנה).

תשכ"א, תשכ"ב - הדרן על הש"ס.

תשכ"ד - נדה, והדרן על הש"ס.

תשכ"ו - בבא מציעא.

תשכ"ז - נדה (וסיום הש"ס).

תשכ"ח - מכות.

תשכ"ט - יומא.

תשל" - תמיד.

תשל"א - עבודה זרה.

תשל"ב - בכורות.

תשל"ג - שביעית ושבת.

תשל"ה - תמיד.

תשל"ו - ברכות.

תשל"ז - ברכות.

תשל"ח - עוקצין (וסיום הש"ס).

תשל"ט - ירושלמי קידושין.

תשמ" - עוקצין (וסיום הש"ס).

תשמ"א - ערכין.

תשמ"ב - ברכות (בבלי וירושלמי).

תשמ"ג - נדה וסיום הש"ס.

תשמ"מ - משניות ביכורים ומסכתות נדה עוקצין, וסיום הש"ס בבלי וירושלמי.

תשמ"ה - נדה, עוקצין וסיום הש"ס.

תשמ"ו - כנ"ל.

תשמ"ז - עוקצין וסיום הש"ס.

תשמ"ח - ברכות.

תשמ"ט - הדרן על הש"ס (משנה).

ונוגע גם להרחינות והרי אמרו רז"ל גדולה לגימה שמקרבת.

בהמשך מתייחס הרבי גם ל"מספר האורחים בכמות ובאיכות כפי האפשרי והרי היום יום סגולה הוא, ולב ישראל בפרט דמגזע אנ"ש, ער ביותר אז לתורת החסידות ולעניני החסידות".

ברכת חסידים עליהם תבוא..

"פשט המנהג אשר עיקר ההתוועדות די"ט כסלו הוא באור ליום כ' כסלו, כי הגאולה מהמאסר היתה בעת תפלת מנחה...," כתב הרבי בג' כסלו תשי"ב (אגרות קודש כרך ה' עמ' מח). [עם זה הוסיף (שם): "בכל זה [=זאת] הרי בכמה וכמה מקומות מתוועדים גם באור לי"ט כסלו, וברכת חסידים עליהם תבוא".]

ואכן במרבית השנים שהיה עורך התוועדות בימות החול היה מתוועד בקביעות כמוצאי י"ט כסלו.

ההתוועדות הקטנה

מנהגו בקודש, שנהג הרבי עד שנת תשל"א, היה לעלות לדירת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ לפני ההתוועדות הגדולה של י"ט כסלו. שם היתה מתקיימת התוועדות קצרה בנוכחות אחדים מזקני החסידים. בהתוועדות אמרו 'לחיים', ניגנו ניגונים והיו דיבורים קצרים [בין המשתתפים היה הרה"ג הרה"ח ר' אפרים אליעזר הכהן יאללעס - כנזכר בגיליון הקודם, ולא כפי שנרפס שם בטעות "בחי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ"].

חלוקת הש"ס וה'הדרנים'

עד שנת תשי"ב נערכה חלוקת הש"ס בכ"ד טבת, ובשנת תשי"ג החזיר הרבי את המנהג לערוך את חלוקת הש"ס בי"ט כסלו עצמו.

"מובן, שגם מי שביכולתו לסיים כל הש"ס בפני-עצמו בעיון תבוא עליו הברכה ובודאי יעשה

הלכות ומנהגי חב"ד

הראשון בימין החנוכייה⁷. אחר־כך שרים 'הנרות הללו' בניגון הידוע⁸.

אין אדם יוצא ידי־חובתו בנרות בית־הכנסת, ואפילו שליח־ציבור שהדליקם צריך לחזור ולהדליק בביתו, אך לא יברך 'שהחינו' בביתו, אלא אס־כן מדליק להוציא גם את בני־ביתו ידי חובתם⁹.

"כדי להוסיף בהתעוררות דנר־חנוכה, כדאי שתהיה מגורה דלוקה בבית־הכנסת (שכולם מתכנסים שם) במשך כל המע־ת־לעת, אם אין חשש כלל שישחקו התינוקות"¹⁰.

"מהנכון להחזיר עטרה ליושנה - לצייר את מגורת המשכן והמקדש כשקניה באלכסון, כדעת רש"י והרמב"ם, ועל־פי־זה יש מקום לומר שגם החנוכיית¹¹ כדאי לעשות קניהן באלכסון. ולמה

שבת־קודש פרשת וישב

חג הגאולה - כ' בכסלו

יום (ועיקר) ההתועדות¹ דחג הגאולה.

אין אומרים תחנון².

בימים אלה מתחילה ההכנה (הקרוכה) לעבודה דימי חנוכה, החל מלימוד הלכות חנוכה, הן בנוגע לעצמו והן בנוגע להזולת³.

יום רביעי

כ"ד בכסלו

בתפילת מנחה אין אומרים תחנון.

הדלקת נר חנוכה:

בבית־הכנסת - החנוכייה בכותל דרום, והנרות מסודרים ממזרח למערב⁴ (מדליקים אותה גם בבוקר, מיום המחרת והלאה). מקומם גבוה, למעלה מעשרה טפחים⁵. מדליקים במנחה לפני עלינו, ואין ממתנינים לשקיעה אלא ל'פלא המנחה' (היום בתל־אביב: 3:33)⁶. מעמידים את הנר

1) ראה דברי הרבי שהובאו ב'לוח השבוע' לשבוע שעבר, ע"י הערה 10.

2) ספר המנהגים עמ' 92.

3) סה"ש תשנ"ב ח"א עמ' 172 (=התועדות' תשנ"ב ח"א עמ' 393) הערה 58.

4) שו"ע ורמ"א ס' תרע"א ס"ו.

5) פרי־מגדים ס' תרע"ה בא"א ס"ק ב. לגבי מיקום השמש, כתב בכף־החיים ס"ק מא שנהגים תמיד - גם בביהכ"נ - שהשמש הוא למעלה מן הנרות, ע"פ מהרי"ל שסמך זאת עה"פ "שרפים עומדים ממעל לו". וכן מובא מס' קב־הישר פרק צו, שהשמש הוא דוגמת כהן גדול בביהמ"ק. וראה מנהגים שונים בנטעי־גבריאל הל' חנוכה פ"כ ס"ב ג' וש"נ, והמובא להלן הע' 26.

6) מברכים רק מפלא המנחה ואילך, ראה ב"ח ר"ס תער"ב

ופר"ח ס' תרע"ט. בשיחות־קודש תשכ"ג עמ' 401, ר"ד מנר ג' דחנוכה, איתא: "כ"ק אד"ש דיבר עם הרש"ל [הרה"ח ר' שמואל לוויטין ז"ל] על־דבר שבימי חנוכה יתפללו מנחה בשעה 3:30, בכדי שהדלקת נרות בביהכ"נ יהיה בזמן פלא המנחה".

ואכן, ידוע ומפורסם שהרבי דייק מאוד שלא להדליק לפני פלא המנחה, אפילו בימים שהיו כינוסים וכו'. וכ"ה באג"ק כרך י' עמ' רכח. וע"ע 'התקשרות' גיליון עג עמ' 13, ודיק המסופר שם - ב'כפר חב"ד' גיליון 740 עמ' 76.

7) שו"ע ואחרונים ס' תרע"ה ס"א. וע"ע שו"ת הצמח־צדק או"ח ס' סז ס"ה, וב'התקשרות' גיליון רעד עמ' 18.

8) ספר־הנגונים ח"א, ניגון גג. בשנים האחרונות ניגנו זאת במניין של הרבי בכל יום מימי החנוכה.

9) רמ"א ס' תרע"א סוס"ז ושערי תשובה שם.

10) סה"ש תשנ"ב ח"א עמ' 193 הערה 81, נדפס גם בשערי הל' ומנהג או"ח ח"ב ס' רפ (וראה ד"מ תער"ב סוף ס"ק א. אנציקלופדיה תלמודית כרך טו, ערך 'חנוכה', ציון 139. ואולי משום כך נפוץ להדליק בבית־הכנסת, וכן נוהגין בבית־חינו, בנרות הרגילים, הדולקים זמן רב, ולא בשמן).

11) כמדומה, זהו שימוש נדיר של הרבי (בשיחה מוגהת) במילה מחרושת זו.

יודעים בבירור שהאב אינו מקפיד ומדליקים תוך חצי שעה מצאת-הכוכבים, ידליקו אז. לא הדליקו, מדליק כל הלילה, אם בני-ביתו נייעורים. ואם כולם ישנים, נכון להקיצם ולברך¹⁸.
כבית הרב לא היתה ההדלקה ברוב עם, ואדרבה¹⁹.

בימינו מחנכים את הבנים להדליק נרות חנוכה מגיל רך ביותר²⁰.

הנהגת בית הרב, שהנשים והבנות (בכל גיל) לא הדליקו נרות חנוכה, אלא יצאו בזה על-ידי אביהן, ואחר כך - בעליהן²¹.

כשכ"ק אדמו"ר מהורש"ב היה עוזב את ביתו לפני חנוכה, היה מצווה לזוגתו הרבנית שתדליק את החנוכייה בעצמה (אף שאת הברכות היתה שומעת מאחד הגברים)²².

18 עד עלות-השחר, שו"ע ונו"כ ס"ו תע"ר ב. בלוח כולל-חב"ד כתב, שאם לא הקיצם - לא יברך. ובמשנה-ברורה שם כתב, שהנוהג להקל ולברך גם כשישנים אין למחות בידו. 19 ראה לקוטי-שיחות ח"ב עמ' 483, ועוד.

20 כך הנהיג הרבי בשנים האחרונות, ראה 'שבח המועדים' (תשנ"ג) עמ' 101, 'התקשרות' גיליון ח"י עמ' 14 הע' 11, וש"נ. ומשתדלים לחנכם עם כל ההידורים (ע' לקו"ש ח"י"ב עמ' 251).

21 ספר-המנהגים, עיי"ש. לקו"ש חלק ל' עמ' 312. ועל-אף האמור ב'שלשלת היחס' שבראש ס' 'היום יום' מהדורת תשנ"ה עמ' 34, על שנת תשמ"ח (מוגה), שהרבי "מעורר שכל ילד/ה ידליק נרות חנוכה בפתח חדרו", והכוונה להנדפס ב"משיחות ש"פ וישב, כ"א כסלו" ס"י (סה"ש תשמ"ח ח"א עמ' 162), הנה הרבי נשאל על כך כמה שאלות, ומהן: "האם גם הבנות צריכות להדליק?" והשיב: "יש לעיין ולבדוק בכל מקום לגופו של עניין את התוצאות בפועל, באיזה אופן יוסיפו בחינוך" (שיחת כ"ד כסלו בעת ה'יחידות' לאורחים ס"ו, התוועדות תשמ"ח ח"ב עמ' 91, בלתי מוגה). ולמעשה המשיך הרבי לציין את 'מנהג בית הרב' שהבנות אינן מדליקות, גם בשנים הבאות - בסה"ש תש"נ ח"א עמ' 194 הערה 84. וכן בסה"ש תנש"א ח"א עמ' 165 הערה 110. וראה שיחות קודש תשל"ה ח"א עמ' 34. ראה גם אנציקלופדיה תלמודית ערך 'חנוכה', כךך טז עמ' רמח ורדנב, ובהציון שם.

22 לקוטי-שיחות חלק ל' שם. ועיין במשנה-ברורה ס' תרע"ה ס"ק ט.

לכאורה צ"ע, עפ"ד אדמו"ר (קו"א ס' ערב ס"ק ב, ובכ"מ), שהיודע לברך - לא יתן לאחר לברך עבורו. ואולי הו"ע פרטי שלה, שלא רצתה לברך במקום בעלה, וא"כ פרט זה אינו הוראה לאחרות.

לשנות בגוף המנורה שקניה היו ביושר ולא כחצי עיגול¹².

* יש לזכור להדליק נר-חנוכה גם במקומות ציבוריים בברכה, כפי שהנהיג הרבי, ולעשות זאת אחרי פלג המנחה.
הדלקה בבית:

"הצייווי ז'ה א"לי ואנווהו - התנאה לפניו במצוות¹³, כולל בנוגע לחנוכה - מנורת חנוכה נאה¹⁴.

בין מנחה למעריב, אחר¹⁵ התחלת השקיעה, מדליקים נר חנוכה. הנשואים - בחגירת אבנט¹⁶, אבל ככובע ובלבושים הרגילים, לא באלו של שבת ויום-טוב¹⁷.

לשאלת רבים: ככל ערב, אם האב נמצא מחוץ לבית ויחזור בשעה שבני הבית נייעורים, ימתינו לו. אם רואה שגייע כשהם ישנים, יבקש מאשתו או מאחד הילדים להדליק עבור הבית, ובכאן רשאי להדליק לעצמו אם כיוון שלא לצאת בהדלקתם. אם הילדים

12 לקוטי-שיחות חכ"א עמ' 169 והערה 44 [וראה 'התקשרות' גיליון ח"י עמ' 11, שהורה הרבי לצא"ח שבלית-ברירה ניתן לוותר בעניין צורת המנורה (על מטבעות), כיוון שכמה מגדולי ישראל עוד בימי הרמב"ם חלקו עליו בזה, משא"כ בציור הלוחות מרובעות שמפורש בשי"ס]. והמדובר כשעושים את החנוכייה קנים בדוגמת המנורה, ובפרט בהדלקות פומביות, אבל אין קפידי לעשות בצורה זו דווקא, ואדרבה רבים מהחסידים בדורות שעברו נהגו להדליק בחנוכייה ללא קנים [עם דופן, ראה לקו"ש ח"ה עמ' 456, ואולי נובע הדבר ממה שהיו מדביקים את הנרות בכותל עצמו ללא חנוכייה, כמבואר בסידור אדמו"ר¹], ואף בס' ימי בראשית עמ' 50 נדפס צילום מכ"ק אדמו"ר מהורי"צ, שהדליק בחנוכה תש"י בחנוכייה כזאת. אף הרבי, כששהה לפעמים בספרייה (וי"א שכך נהג גם בביתו) הדליק בחנוכייה פשוטה, ללא קנים וללא דופן. והיו פעמים שהדליק בחנוכייה ללא דופן עם קנים מרובעים, והשמש באמצע בין הנרות.

13 בלקוטי-שיחות ח"א עמ' 241 הוכיח שלפי אדמו"ר² לימוד זה הוא מן התורה.

14 סה"ש תש"נ ח"א עמ' 207 [אף שא"צ כלי, ראה סידור אדמו"ר³, ולקוטי-שיחות ח"ה עמ' 445]. וראה א"ר וברכ"י ס' תרע"ג ס"ג. ולהעיר שהרבי היה מדליק במנורה פשוטה דווקא.

15 בלוח כולל-חב"ד הלשון: "תיכף אחר השקיעה". וע"ע.

16 ספר-המנהגים.
17 ספר-המנהגים. שערי הל' ומנהג או"ח ח"ב ס' רפ. לוח כולל-חב"ד.

מניחים את החנוכייה סמוך לעובי מזוזת-הפתח, כחלל פתח החדר, ואין מדייקים אם הנרות מונחים ממזרח למערב או מצפון לדרום.³²

כדאי ונכון שהילדים ידליקו נר-חנוכה בפתח חדרם הפרטי |אם תנאי המקום וכללי הבטיחות מאפשרים זאת|, ויש בזה גם מעין חינוך 'מקדש-מעט' שלהם בחנוכה.³³

הנרות יעמדו בשורה ישרה ולא בעיגול. כמרכיב לא יהיה נר יוצא ונר נכנס, ולא אחד גבוה ואחד נמוך (הקובע לעניין זה הוא גובה השלהבת). חייב להיות הפסק בין נר לנר, כדי שלא יתקרבו השלהבות זו לזו וייראו כמדורה. כמרכיב יש להרחיק את החנוכיות של בני הבית זו מזו, כדי שיהיה היכר לכל אחת מהן לחוד.³⁴

מדליקים כשהחנוכייה מונחת במקומה, ומשאירים אותה במקומה כל משך הזמן שעליה לדלוק.³⁵ התחלת ההדלקה היא לאחר סיום כל הברכות. מדליקים בשמן זית, וה'שמש' הוא נר-שעווה.³⁶ מתחילים להניח את הנרות בקצה הימני של המנורה.³⁷

אמירת 'הנרות הללו' - לאחר גמר כל ההדלקה.²⁸ מתעכבים סמוך לנרות כחצי שעה.³⁸ מדייקים שידלקו הנרות חמישים דקות לכל הפחות.³⁹

נר שכבה בתוך שיעור זמן דליקתו - חוזרים

מיוחד לכל אחד מהם. ועליהם להסדיר תור לשמירה מפני סכנת דליקה ח"ו.⁴⁰

32 ספר-המנהגים.

33 סה"ש תשמ"ח ח"א עמ' 162. וכיוון שמדובר בבית אחד, מדליק בעל-הבית במקום המרכזי, והילדים רשאים להדליק בחדרם, בקליחומר מהאמור בהערה 21.

34 דרכי-משה והג"ה סי' תרע"א סי' ד ובאחרונים, וראה אנציקלופדיה תלמודית ערך 'חנוכה' עמ' שלו.

35 שו"ע תרע"ה ס"א, ובמשנ"ב ס"ק ו.

36 ספר-המנהגים, 'שערי הלכה ומנהג' שם, ועיי"ש הטעם.

37 ספר-המנהגים מסידור אדמוה"ז, ושם נסמנו מקורות נוספים.

38 ספר-המנהגים שם, ע"פ האחרונים סי' תער"ב ס"ב. וכדלהלן - יש לעסוק באותה שעה יחד עם בני ביתו בתורה או בשמחה של מצווה.

39 ספר-המנהגים שם, ועיי"ש הטעם. ולמעשה, מדייקים בזה בלא פלוג גם כשמדליקים אחר צאת-הכוכבים, כגון במוצש"ק או כשמדליקים באיחור.

מעמידים את החנוכייה על כיסא, מעל שלושה טפחים (24 ס"מ) - ואין מדייקים שיהיה למעלה משבעה טפחים או סמוך לשלושה טפחים,²³ אך לא מעל עשרה טפחים (80 ס"מ).²⁴ ה'שמש' קצת למעלה²⁵ מן הנרות.²⁶

"קרה וצריך היה לטלטל את המנורה טפח וטפחיים לקרבה לאדמו"ר כדי שיוכל להדליק הנרות, ואחר-כך היו מעמידים אותה במקומה. ובכל זאת בירך בעצמו והדליק"²⁷.

אין מדליקים נר חנוכה מנר חנוכה אחר, אלא מהשמש או מנר של חול.²⁸

מנהג רבותינו נשיאנו שהיו מדליקים נר חנוכה על פתח אחד החדרים ולא על החלון,²⁹ משמאל הנכנס, דהיינו מול המזווה, לקיים "כדי שתהא מזווה מימין ונר חנוכה משמאל, ונמצא שהוא מסוכב במצוות"³⁰. צריך להדליק את הנרות בבית שבו האדם אוכל בקביעות, ויש להעדיף את מקום האכילה על מקום השינה. ההולך לאכול באקראי בבית חברו, צריך לחזור לביתו ולהדליק שם.³¹

23 ספר-המנהגים.

לעניין ג' טפחים ועשרים אמה - נחשב הגובה לפי השלהבת, ולעניין עשרה טפחים - לפי בסיס הנרות, ובכל אופן, לא לפי בסיס החנוכייה (ראה שו"ת מנחת-יצחק ח"ו סי' סה אות ב' וש"נ).

24 שו"ע סי' תרע"א ס"ו.

25 חשוב שהשלהבת תהיה למעלה מזו של שאר הנרות. ראה משנה-ברורה סי' תרע"ג ס"ב.

26 ספר-המנהגים, שו"ע סי' תרע"ג ס"א בהג"ה ונו"כ.

רבים מאנ"ש אינם מקפידים שיהיה השמש דווקא "ממעל", ומניחים אותו בצד, בנפרד (על גבי פמוט וכדומה, ויש מניחים משמאל למנורה) וי"א שכך נהגו רבותינו.

27 ספר-המנהגים שם. ומשמע, שלדעת הרבי טילטול טפח מהווה הזזה (כי בשו"ת שצויינה שם לא הוגדר המרחק כלל). ועי' 'שערי הלכה ומנהג' או"ח ח"ב ס"ע רי. חו"מ סי' קצח ס"ב.

28 שו"ע סי' תרע"ד ס"א בהג"ה.

29 לק"ש ח"ה עמ' 456, ועיי"ש.

30 סי' תרע"א ס"ז, לבוש וט"ז שם.

31 רמ"א סי' תרע"ז ס"א, ט"ז ומ"א שם. בעניין פנימיות של ישיבות ומוסדות חינוך, בס' 'חובת הדר' (עמ' קו) כתב שהתלמידים כבני-בית וחובתם מיינא בחדר האוכל, ואם ירצו - יכוונו שלא לצאת בהדלקה שבחדר האוכל ואז ידליקו בברכה בחדר השינה. ובשו"ת אגרות-משה (או"ח ח"ד סי' ע אות ג ויר"ד ח"ג סי' יד אות ה) ומנחת-יצחק (ח"ז סי' מח) כתבו שמן הדין עליהם להדליק בחדר השינה כיוון שרק הוא

ומדליקים אותו, ללא ברכה²⁸.
 אחר שיעור זה - רשאים לטלטל את החנוכייה גם אם הנרות דולקים עדיין²⁸.
 אחר שיעור זה - רשאים לעשות מלאכה⁴⁰ שלא כנגד הנרות, וגם ביום הראשון והשמיני²⁸.
 * בימי החנוכה צריכה להיות הוספה מיוחדת גם בלימוד התורה. כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע היה יושב אחרי הדלקת נר חנוכה בסמיכות לנרות, ולומר תורה⁴¹.
 * יש אומרים שיש לאכול בחנוכה מאכלי חלב וגבינה, וזכר לנס שהיה על-ידי יהודית, בתו של יוחנן כהן-גדול⁴².
 * מנהג ישראל (תורה היא) לאכול מאכלים שעשויים בשמן, לזכר נס השמן⁴³.
התועדות:

מלבד ההתועדות עם בני הבית והקרובים ביותר (כנהוג אצל רבותינו נשיאינו⁴⁴), כדאי ונכון שבמשך ימי חנוכה [בכל יום ויום]⁴⁵ יערכו בכל מקום הנישואין, וגם לחתניו⁴⁵ על-כל-פנים פעמיים במשך

40) מהלשון בספר-המנהגים "עושים מלאכה" (ולא "עושות" או "הנשים עושות") משמע לכאורה שלפני שיעור זה גם האנשים אינם עושים מלאכה, ע' ס' חסידים ס' קכא וס' מהר"ל עמ' תט. אבל ראה בהשלמה לשו"ע רבנו ס' עת"ר ס"ד שהבין שזו רק שמשעות, וכשאר הפוסקים שהביאו זאת, גם הוא תלה זאת במנהג בפועל. וכיון שלא ידוע שנוהרו בזה רבותינו ואנ"ש בעצמם (הרה"ח ר"ל ש' גורנו, וגם בלוח כולל-חב"ד כתב זאת רק לנשים), ניתן לכל היותר לדייק שהרבי לא שלל מנהג זה (לאלה הרוצים להחמיר על עצמם), אבל לא שעשהו "הוראה לרבים".

מהות המלאכה לא נתפרשה (מלבד איסור כיבוס ותפירה בכף-החיים שם ס"ק ט), ומסתבר שלא לאסור לפחות מלאכת אוכל נפש וכל מה שמותר בחוה"מ, ע"ד האמור בשו"ע רבינו סו"ס רנא.

41) 'התועדות' תשמ"ב ח"ב עמ' 599 ועמ' 618. ובשיחת מוצאי זאת חנוכה תשל"ה ס"ט (מוגה), שיחות-קודש תשל"ה ח"א עמ' 284, שמייד **לאחרי** ההמתנה ע"י הנרות ישב ללמוד שיעור גמרא.

42) הוספות לשו"ע אדמוה"ז ס' תר"ע ס"ג, מהרמ"א שם.

43) סה"ש תשנ"ב ח"א עמ' 196 הערה 26.

44) היום-יום, כח כסלו. וביאר הרבי, שזה צ"ל לא בדרך אגב, כדי 'לצאת-ידי-חובתו', אלא בהתלבשות ובהכנה מקודם ובסבר-פנים-יפות, שאז יתקבלו דבריו (שיחות-קודש תשי"ח עמ' קלא).

45) לקו"ש כרך כה עמ' 401. וראה התועדות תשמ"ו ח"ב עמ' 186 ואילך, ששמחה פורצת גדר' של חושך העולם, עיי"ש.

46) כמנהג רבותינו נשיאינו, היום-יום כח כסלו.
 47) לנהוג כ'מהדרין מן המהדרין' גם בענין זה, וכמנהג שהביא הרמ"א (ס' תר"ע ס"ב) לומר שירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם (סה"ש תשמ"ט ח"א עמ' 122), כדעת הרמב"ם שימי חנוכה הם "ימי שמחה והלל" (סה"ש תשנ"ב ח"א עמ' 207).

48) "ולהעיר, שענין זה שייך גם למנהג נתינת דמי חנוכה: א) נתינת דמי חנוכה פועלת **שמחה**. ב) כשמודיעים על חלוקת דמי חנוכה - מתקבצים רבים, וכשמוסיפים בדמי חנוכה, נוספים עליהם" (סה"ש תשמ"ח ח"א עמ' 165 הערה 105).

49) שיחת ש"פ וישב תשל"ד ס"ה (הנחת הת' בלתי מוגה - שיחות-קודש תשל"ד ח"א עמ' 196).

50) ע"פ שיחת ש"פ וישב תשל"ג ס"ב (בלתי מוגה - שיחות קודש תשל"ג ח"א עמ' 209) ושיחת ש"פ וישב תשל"ז סל"א (כנ"ל - שיחות-קודש תשל"ז ח"א עמ' 358).

51) תוכנם - [לא לשמחם בלבד, אלא] ענין החינוך, מתן 'פרס', כ'מיקדמה' לעודדם שיוסיפו יותר בלימוד התורה (התועדות) 'תשמ"ח ח"ב עמ' 65], להראות שגם הממון נהפך לרוחניות על-ידי שמשמש לענינים כשרים ובפרט לעניני קדושה (לקו"ש ח"א עמ' 290); ובמיוחד - לחנכם להרבות בצדקה (התועדות) 'תשמ"ט ח"ב עמ' 63.

52) סה"ש תשנ"ח ח"א עמ' 210.

53) שם, עמ' 199.

54) סה"ש תשמ"ח ח"א עמ' 163, נדפס גם ב'שערי הלכה ומנהג' אור"ח ח"ב ס' רפג.

מחוייבים בימי חנוכה... גמ"ח בממון וגוף⁶². עורכים מגבית של צדקה, וזה הזמן המתאים להשלים את מגביות הצדקה של כל חודש כסלו⁶³, ובפרט בזאת חנוכה⁶⁴.

בעניין המגביות לצדקה בימי סגולה, הודיע הרבי פעמים רבות, שעל כל אחד ואחד להתעורר ולנדב דרכעי מעצמו, גם בלא שיוכירוהו על כך⁶⁵.

יום חמישי,

כ"ה בכסלו, א' דחנוכה

תפילת ערבית, יום רביעי בערב:

אין מפסיקים לפני שמונה-עשרה כדי להכריז 'ועל הניסים'⁶⁶. מי ששכח לאומרו, אם נזכר קודם "ה" של סיום הברכה, חוזר ומתחיל 'ועל הניסים', ואם כבר אמר "ה" - אינו חוזר⁶⁷. בברכת המזון, אם נזכר קודם "ה" של סיום הברכה, חוזר ומתחיל 'ועל הניסים', ואם כבר אמר "ה" - אינו חוזר, אך כשיגיע לפני "הרחמן הוא יזכנו"⁶⁸, יאמר: "הרחמן

62 פרי-מגדים, הובא ונתבאר בלקו"ש הנ"ל.

63 'התוועדויות' תשמ"ו חלק ב' עמ' 204 ועמ' 215.

64 לקו"ש ח"ה עמ' 444.

65 'התוועדויות' תשמ"ה ח"א עמ' 652, ח"ב עמ' 1169, ח"ג עמ' 1537 ועוד.

66 ונהגו לסמן זאת בטפוחה על השולחן, כמו ב'עלה ויבאר' ו'טל ומטר'.

67 ובט"ז ס' תרפ"ב ס"ק ג וא"ר שם ס"ק ב כתבו שכל-שכן שמי ששכח בתפילה יאמר קודם יהיו לרצון האחרון "יהי רצון מלפניך שתעשה לנו ניסים ונפלאות כמו שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. בימי מתניהו..."

68 סידור יעב"ץ (בהוצאת אשכול ח"א עמ' תסה), שלחן שלמה וערוך השלחן ס' תרפ"ב ס"ג (וכ"מ ביד אפרים וכו' שבהערה הבאה), וכ"כ בקצות השלחן ס' מזו בבדי השלחן ס"ק יח כ'מנהג העולם'. וסיים 'ומסידור הנוסח שאומרים תחילה 'ונאמר אמן', משמע ששם הוא סיום ברכת הרחמן". וכוונתו כנראה לשלול את המובא בלוח א"י בשם האדר"ת לומר זאת מייד אחר 'אל יחסרנו' שלדעתו שם הוא סיום הברכה (הובא גם בנטעי-גביראל הל' פורים פרק עה הע' ח), משא"כ לדין שאין עונים שם אמן, סיום הברכה הוא ב'ונאמר אמן' (כמ"ש באג"ק ח"ז עמ' רכה [אבל שם כתב רק **שסומכים** על אמן זו, ולא **דקאי** על כל הברכה, דאל"כ מדוע "אין יכול לגזור אומר 'ונאמר אמן'"] (בברכת בעה"ב, כדברי שו"ע אדמו"ה"ז שם ס"ה מהמ"א שם)). וראה בטור ס"ו ס' קפט: "נהגו להאריך בברכת הטוב והמטיב 'הרחמן' בכמה גווי", משמע שטרם נסתיימה

ימי חנוכה, ומה טוב - מצד התגברות חושך הגלות, כולל ובמיוחד בנוגע להידרדרות מצב החינוך - להוסיף ולהרבות באור וקדושה, ולתת דמי חנוכה גם בכל יום, חוץ מבשבת (גם לא בדבר המותר - גזירה כו') והוספה מיוחדת - כפליים, או ג' פעמים ככה - כליל הרביעי או החמישי⁵⁵.

הנשואים - יבקשו האיש מהאישה, והאישה מהאיש, וכיוצא בזה בנוגע לזקנים וזקנות, לסייע להם כ"מעות חנוכה" לעשות מביתם 'בית חב"ד'⁵⁶. אלה שלא קיימו מנהג זה בשלמות, ישתדלו להשלים בימים הסמוכים לחנוכה, וכל המקדים הרי זה משובח⁴⁸.

יש לחלק דמי-חנוכה לכל התלמידים, ואפילו למי שספק אם הוא בגדר תלמיד - ולו על-שם העתיד. ואולי זה גופא יסייע שיתקרבו בהקדם⁵⁷.

חינוך:

מנהג ישראל⁵⁸ לשחק ב'סביבון', וידוע מנהג בני-ישראל לכתוב על ה'סביבון' את האותיות נ-ג-ה-ש, ראשי-תיבות: "נס גדול היה שם"⁵⁹, ובכמה מקומות עורכים 'הצגות' הקשורות עם סיפור פרשת ימי חנוכה, מתחפשים ל'חשמונאים' וכו' [כמובן - ובפרט בקשר לבנות - הכול באופן של צניעות ועל-פי הוראת חכם], וכן ימי החנוכה מסוגלים ביותר לארגון כנסים לילדי-ישראל - צבאות ה'⁶⁰.

צדקה:

נוהגים להרבות בצדקה בימי חנוכה⁶¹, ו"אנו

כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע נתן גם לנכדותי, שיחת נר ה' דחנוכה תש"ל (בלתי מוגה) בסופה.

55 לקיים מנהג כ"ק אדמו"ר מהורש"ב, המובא בהיום-יום, כח כסלו - סה"ש תשמ"ח ח"א עמ' 163, וסה"ש תש"נ ח"א עמ' 194. 'שערי הלכה ומנהג' שם.

56 'התוועדויות' תשמ"ז ח"ב עמ' 132.

57 אג"ק כרך כא עמ' קצה, וראה קובץ 'היכל מנחם' ח"ב עמ' קצג.

58 גם בבית רבותינו נשיאינו - 'התוועדויות' תשמ"ז ח"ב עמ' 185.

59 ראה בני-יששכר מאמרי חודש כסלו-טבת מאמר ב' (מו,ב). סה"ש תשמ"ח ח"א עמ' 360 הערה 32.

60 'התוועדויות' תשמ"ב ח"ב עמ' 545.

61 ספר-המנהגים, עיי"ש בהערה, ובלקו"ש ח"ה עמ' 443 בהערות.

יום שישי

כ"ו כסלו, ב' דחנוכה

הדלקת נר שני (יום חמישי בערב):

כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ לא הקפיד להחליף את הפתילות בכל יום.⁷⁷

בהדלקת הנרות אין מברכים 'שהחיינו' (אלא אם כן זו ההדלקה הראשונה שלו השנה). מדליק תחילה את הנר החדש, משמאל לנר שהיה אמש, וממשיך משמאל לימין (וכן בכל הלילות). אחר הדלקת כל הנרות אומר: "הנרות הללו"⁷⁸.

שחרית: כדאמול. קריאת התורה למנהגנו: כהן - "ביום השני... מלאה קטורת", לוי - "פר אחד... בן צוער", ישראל - "ביום השלישי...", וכיוצא בזה בשאר ימי החנוכה, קורא השלישי את היום הבא.⁷⁹

שניים מקרא ואחד תרגום: ביום שישי אחר הצהריים קוראים את כל פרשת 'מקץ' עם הפטרת המקורית, וניתן לקרוא היום גם את הפטרת שבת חנוכה⁸⁰ (או כהנהגת רבותינו, לחזור מחר בבוקר מ'שביעי' עד גמירא עם הפטרת שבת חנוכה⁸¹).

77 'התועדויות' (טו) תשט"ז ח"א עמ' 303, עיי"ש הטעם. בקונטרס 'ברוך שעשה ניסים' חנוכה תשי"א, שבו נדפסו מנהגי חנוכה לראשונה, כתב הרבי: "נהגו שהפתילות יהיו בכל יום חדשות. וי"א דאין חוששין לזה, ואדרבה הישנות נוחין יותר לדלוך. ולע"נ, לא יכולתי לברר מנהג רבינו בזה [משמע שאם יתברר מנהגו, יוכרע הספק]. ולפלא שבס' המנהגים, שנדפס בשנת תשכ"ו, נעתק משם ללא שינוי [ולא ידוע שהכניסו אז את השיחה הני"ל כלל], למרות האמור באותה שיחה. ומה שהרבי נהג (עכ"פ בשנים האחרונות) להדליק בפתילות חדשות בכל יום, הנה עד שנת תשמ"ח הכינה את החנוכייה הרבנית או אחד מהמשב"ק בבית, ואח"כ - הר"ר שד"ב גאנובורג, ולא ידוע אם קיבלו הוראות מהרבי על כך.

78 ספר-המנהגים עמ' 70, מסידור אדמוה"ז ועוד.

79 אנ"ק כרך י עמ' רצו. וממנה נכנסה ההוראה ללוח כולל-חב"ד, ואחרי הפירסום שם - כתב הרבי באג"ק כרך טו עמ' כה: "וכן כתב גם הר"ב ש' נאה בלוח כולל חב"ד, שעברתי עליו. ופליאה מה גרס לספק בהנהגת חב"ד מפורסמת" (=שגם בארה"ק מנהגנו כדעת הרמ"א סי' תרפ"ד ס"א, ושר"ת הצמח" צדק או"ח סי' סח. ואגב, לפלא שנשמטה ההוראה מספר 'שערי הלכה ומנהג'!).

80 היום-יום ל' סיוון. וראה שו"ע אדמוה"ז סי' רפה ס"ו. 'שערי הלכה ומנהג' או"ח ח"א סי' קלב. לוח כולל-חב"ד.

81 'היום יום' ד' טבת. וראה אנ"ק סוף כרך ח"י.

הוא יעשה לנו ניסים כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי...⁶⁹.

תפילת שחרית:

נוהגים להדליק נר חנוכה בבית-הכנסת (מקומו כבליל אמש) בלא ברכה, לפחות עד אחר התפילה.⁷⁰ גם כעת מדליקים על-ידי שמש⁷¹.

בחנוכה יורד האָבֶל לפני התיבה⁷², חוץ מאמירת הלל⁶². [בכל זמן שמתפללים בבית-הכנסת, מדליקים נרות בעמוד הש"ץ⁷³]. לאחר הלל, חוזר האָבֶל לעמוד, לאמירת חצי קדיש⁷⁴.

אין לרדג לכתחילה 'ועל הניסים' כדי להספיק לענות 'קרושה' ו'מודים'²⁸.

לאחר חזרת הש"ץ: הלל שלם (כל ימי החנוכה), חצי קדיש. שלושה עולים לתורה (בפרשת נשא, במדבר ז, א"י): כהן - "ויהי ביום כלות משה... לחנוכת המזבח"; לוי - עד "מלאה קטורת"; ישראל - עד "נחשון בן עמינדב". מכסים את ספר-התורה ואומרים חצי קדיש. הגבהה וגלילה. וממשיכים כסדר: אשרי, ובא לציון, קדיש תקבל, בית יעקב⁷⁵ וכו' עד סיום התפילה.

אין מתענים בחנוכה, אפילו חתן ביום חופתו.⁷⁶

הברכה. וראה בשו"ע אדמוה"ז שם סוס"ז, ולכן אומרים שם 'על הניסים'. אלא שהקצות השלחן בעצמו פסק לעיל ס"ב (מחיי אדם מז, א) שיש לענות אמן אחר 'אל יחסרנו', וצ"ע. כן צע"ק מדוע לא נאמר שסיום הברכה הוא ב'ואמרו אמן' שבסוף כל בקשות 'הרחמן', ונסמוך על ה'אמן' שאומרים עליו. (69 רמ"א סי' תרפ"ב ס"א. ובראש-חודש, יקדים לזה 'הרחמן הוא יחדש' משום דתדיר קודם - יד אפרים, משנ"ב וכה"ח שם.

70 פרמ"ג סי' תרע"ה בא"א ס"ק ד.

71 ראה טעמים לזה ב'שערי הלכה ומנהג' שם עמ' רעו.

72 ספר-המנהגים עמ' 8.

73 ראה בס' 'משבחי רבי' עמ' 48, שהרבי אמר להרה"ח רי"ל ש' גורנו: "בכל פעם כשמתפללים - גם כשאין הש"ץ 'חיוב' - צריכים הנרות לדלוך!" (ומשמע שמדליקין את כל חמשת הנרות, וכנהוג).

74 מכיוון שהוא סיום לתפילת שמו"ע, שו"ע אדמוה"ז סי' נה ס"ד.

75 סידור אדמוה"ז אחרי הלל. וראה שער הכולל פי"א סכ"ג.

76 שו"ע ורמ"א סי' תקע"ג. הוספת לשו"ע אדמוה"ז סי' תר"ע ס"ה. לוח כולל-חב"ד.

* יש לזכור לערוך את ההדלקה הפומבית אחרי פלג המנחה.

מתפללים מנחה ומדליקים נר חנוכה בבית-הכנסת וטוב שיהיו עשרה בבית-הכנסת בשעת ההדלקה⁸², ובבית [ראה להלן], ואחר-כך נר שבת⁸³, אבל אין להתפלל מנחה ביחידות לצורך כך⁸⁴.

היום, מכיוון שמדליקים לפני זמן הדלקת נרות שבת, שהוא מוקדם לפחות בכ-20 דקות מזמן ההדלקה בכל יום, יש להקפיד לצקת יותר שמן, כדי שידלקו הנרות לפחות חמישים דקות אחרי שקיעת החמה (מי שמדליקים בנרות מוצקים, יש לעוררם שידליקו בנרות גדולים יותר מבכל יום).

היום אין מתעכבים חצי שעה סמוך לנרות⁸⁵. * מגש, ואף כיסא או שולחן שהניחו עליו נר-חנוכה, נעשה בכך 'בסיס לדבר האסור', ונאסר

בטלטול בשבת. אם יודעים שזודקקו במשך הערב לשימוש בכיסא, או להזיזו הצידה כדי לעבור שם (ולא רק כדי "שלא ישחקו בו הילדים" וכדומה), קיימות שתי אפשרויות:

(א) להניח את החנוכייה על מגש, ויחד איתה להניח שם מבעוד-יום חלה (או גביע-קידוש חשוב), שאז יהיה המגש מותר בטלטול, לאחר שיכבו הנרות, כ"בסיס לדבר האסור ולדבר המותר", עם החנוכייה שעליו, לכל מקום שרוצים, כ"טלטול מן הצד לצורך דבר המותר", והכיסא יתפנה.

(ב) להניח את החנוכייה על הכיסא יחד עם חלה כנ"ל. לאחר שיכבו הנרות ויזדקקו למקום-הכיסא, יהיו רשאים לטלטל הצידה, לכל מקום שרוצים, את הכיסא וכל אשר עליו, כנ"ל במגש, והמקום יתפנה⁸⁶.

(82) לוח כולל-חב"ד.

(83) ספר-המנהגים, ראה שם הטעמים לזה.

(84) קיצור של"ה הל' חנוכה, וא"ר ר"ס תרע"ט. וכן נהג הרבי אחרי שנת תשמ"ח, כאשר חזר מן ה'אוהל' סמוך לשקיעה: הדליק נר חנוכה, נר שבת, ואחר-כך התפלל מנחה מנחה בציבור.

(85) היום-יום, כ"ה בכסלו (ומהלשון משמע, שבכל זאת התעכב מעט), ספר-המנהגים.

(86) הרה"ג ר' לוי-יצחק שי' הלפרין, ע"פ שו"ע אדמוה"ז סי' רע"ז ס"ו, רע"ט ס"ד, ש"ט ס"ו, שי"א ס"ט (העניין נדון ונתבאר לפרטיו ב'התקשרות' גיליונות רפג, שפה, שפז, שפט וש"נ). במקרה של צורך גדול לטלטלו לפני-כן, יעשה שאלת חכם ע"פ המבואר בסי' רע"ז ס"ג.

לזכות
אנשי החסד הדגולים
הרה"ח ר' אברהם משה דייטש והרה"ח ר' גבריאל גופין שיחיו
ולע"נ האחים הרה"ח ר' זלמן יודא ור' יוסף יצחק,
בני הרה"ח ר' שלום ישעי' ע"ה דייטש